

De schoorvoetende formatie met GroenLinks moet wel 'hartstikke fout' gaan — zegt het computermodel

Als de politiek strikt rationeel zou zijn, kon de ChristenUnie snel aanschuiven aan de formatietafel

De formatie van Rutte III komt uit de beleefdheidsfase waarin de vorm overheerst. Deze eerste ronde kwam voort uit de inspanningsverplichting 'recht te doen aan de winnaars' en aan de 'kiezer die partijen tot elkaar veroordeeld' heeft. Het plichtmatige karakter komt tot uitdrukking in adviezen om dan maar 'eerst' deze coalitie te onderzoeken of de schoorvoetende 'bereidheid om met deze partijen verder te praten'.

Nadat tijdens de campagne de tegenstellingen zijn uitvergroot, is het subtiele tactische spel begonnen waarin de nieuwe verhoudingen moeten worden getest. In de formatie zit premier Mark Rutte aan tafel met rivaal Sybrand Buma, die hem de afgelopen vier jaar meed als de pest, en met 'new kid on the block' Jesse Klaver, die hem diskwalificeerde voor het premierschap omdat hij 'de grenzen van het democratisch fatsoen' zou hebben overschreden.

Ook om die scherpe kantjes eraf te vijlen is de beleefdheidsfase nodig. Het scheelt dat Rutte zelf de kunst van het verdonkermanen van verschillen beheerst als geen ander. Ook Alexander Pechtold werpt zich gretig op als bruggenbouwer voor een coalitie waarvoor hij als enige openlijk enthousiasme toont. De vraag of

dit genoeg is, houdt informateur Edith Schippers wakker. 'Ik heb het idee dat het zeker wat kan worden, maar ik heb ook het idee dat het hartstikke fout kan gaan', zei ze donderdag nadat de partijen uiteen waren gegaan voor een week vakantie.

Begin mei start de tweede ronde: de onderhandelingsfase. Die kan kort zijn als de verschillen onoverbrugbaar blijken. Er is dan geen noodzaak meer om de schijn op te houden. Er is voldaan aan de plicht de overwinningsoes van GroenLinks af te fakkelen in een ogenschijnlijk serieuze formatiepoging. Maar er is dan ook zoveel tijd genomen dat er ongeduld zichtbaar wordt.

Schippers kan zichzelf, GroenLinks en de rest van Nederland een hoop tijd en frustratie besparen als ze haar oor te luisteren legt bij de Groningse hoogleraar Frans Stokman, die zich heeft toegelegd op modellen voor complexe collectieve en politieke besluitvorming. Hij heeft voor deze formatie de variabelen in zijn computermodel ingevoerd en kent de optimale uitkomst: een kabinet van 'motorblok' VVD-CDA-D66, aangevuld met de ChristenUnie.

Een simulatie van onderhandelingen over coalitiemogelijkheden, op basis van het relatieve gewicht van de deelnemende partijen en het belang dat ze hechten aan elf programmapunten zoals AOW-leeftijd, Europa, immigratie, zorg, milieu, defensie en (de)nivellering, bevestigt dat niemand gelukkig wordt van een coalitie met GroenLinks. De partij zelf nog het minst.

Denivellering staat op 95% inzet bij de VVD, nivellering op 80% bij GroenLinks. Ook rond het vreemdelingenbeleid knettert het: GroenLinks staat diametraal tegenover CDA en VVD, met aan beide zijden een hoge vasthoudendheid. Ook bij het terugdringen van marktwerking in de zorg en het invoeren van milieubelastingen delft

ILLUSTRATIE: MIRJAM VISSERS VOOR HET FINANCIËLE DAGBLAD

GroenLinks het onderspit.

Doorrekening van alle variabelen en simulatie van de onderhandelingen in tien rondes maakt expliciet wat iedereen wel aanvoelt: dat de partij die numeriek slechts 16% van de zetels voor deze coalitie zou leveren, het inhoudelijk zwaar moet afleggen tegen VVD en CDA. Anderzijds gooit Jesse Klaver nog zoveel roet in het eten dat samenwerking met hem voor de anderen extra aantrekkelijk is ten opzichte van het alternatief.

Het CDA scoort in een coalitie met ChristenUnie op acht van de elf beslispunten. Maar als GroenLinks meedoet, blijven er daar nog maar drie van over. Ook D66 komt aanzienlijk beter uit de verf zonder GroenLinks: op zeven terreinen hoeft de partij maar weinig in te leveren, een 'nutsverlies' van 10% of minder. Met GroenLinks erbij is het nutsverlies van D66 21%, zelfs al haalt ze dan onderwijs als speerpunt volledig binnen — maar dat lukt met ChristenUnie net zo goed.

Als de politiek nu rationeel zou zijn als het model veronderstelt, kan de formatie na volgende week snel worden beslecht. Het model voorspelde de inhoud van drie eerdere regeerakkoorden voor 80% correct en de uitkomsten van de klimaatconferenties van Kopenhagen en Parijs bijna feilloos. Maar het houdt geen rekening met onzichtbare motieven, zoals de gretigheid van Jesse Klaver om te laten zien dat zijn partij bij de grote jongens hoort en kan incasseren. Ook persoonlijke verhoudingen kunnen een heel eigen dynamiek creëren.

En wat wordt de positie van de ChristenUnie als GroenLinks eenmaal is uitgeteld? Ze zou in een coalitie met het 'motorblok' de onderliggende partij zijn, al zou zij volgens het model beter uit de verf komen dan GroenLinks. Ethische kwesties zoals die spelen tussen D66 en CU, wegen in het model niet mee. En CU-leider Gert-Jan Segers weet ook dat zijn positie veel sterker is dan zijn numerieke inbreng alleen rechtvaardigt als hij wordt binnengeroepen als startmotor van Rutte III.